

Föreställningar | vanföreställningar

Föreställningar | vanföreställningar

Allmänhetens attityder till homosexualitet

Studie av Torsten Österman, FSI,
sammanställd av Lars Carpelan

Statens folkhälsoinstitut © 2002

Design: Pangea design

Redaktör: Heinz Spira

Omslagsfoto: Lars Peter Roos, Frank Chmura/Tiofoto

Tryck: Kristianstads Boktryckeri AB

Innehåll

6	Förord
7	Inledning
9	Sammanfattning
11	Historik
12	Hur många
14	En schablonbild
17	Allmän attityd
19	Grupp och attityd
24	Sakföreställningar
33	Fördomar – kunskaper
36	Livsmönster och andra attityder
42	Egen förmåga och möjlighet att påverka
44	Värdebegrepp
46	Förändringar i tiden
47	Bilaga 1. Bortfallsanalys
49	Bilaga 2. Enkät/frågeformuleringar

Förord

Statens folkhälsoinstitut, som sedan 1992 har regeringens uppdrag att följa utvecklingen av homosexuellas situation i samhället och nu i sin nya form skall följa upp de nationella folkhälsomålen, bl a verka mot diskriminering på grund av sexuell läggning, vände sig 1998 till fil dr Torsten Österman, FSI (Forskningsgruppen för Samhälls- och Informationsstudier), för att närmare låta undersöka attityden till homosexualitet och homosexuella. Omvärldens attityder är nämligen avgörande för homo- och bisexuellas hälsa. I en serie undersökningar av ett statistiskt urval av Sveriges befolkning i åldern 16-79 år har forskningsgruppen sedan dess ställt ett tjugotal frågor till närmare 9 000 personer.

Undersökningen ingår i FSI:s långtidsstudie »Ditt land och ditt liv«, där svar på flera hundra attitydfrågor kan följas tillbaka till 1950-talet. Detta gör studien unik. Men ett stort antal frågor har ställts enbart under de senaste åren, bl a hur man upplever sina möjligheter att påverka samhället och forma sitt eget liv och inställningen till ett antal samhällsproblem. Dessa och andra frågor har relaterats till inställningen till homosexualitet och homosexuella. I denna frågemiljö finns det möjligheter att se vilka samband som ligger bakom många av attityderna till homosexuella och homosexualitet. Personliga förhållningssätt spelar givetvis också stor roll i förandet av attityder. Studiens fokus ligger på just detta och ger förhoppningsvis underlag för en bred debatt.

Torsten Östermans studie presenteras här i mer komprimerad och lättillgänglig form av journalisten Lars Carpelan, som var en av grundarna av FSI.

GUNNAR ÅGREN
GENERALDIREKTÖR

HEINZ SPIRA
AVDELNINGSDIREKTÖR

Inledning

Människan är rädd för det okända. Vet man bara litet om ett fenomen, en grupp eller en företeelse kan den lilla vetenskapen till och med förstärka rädslan. Är den kunskap man har dessutom baserad på felaktigheter och vanföreställningar kan rädslan övergå i skräck eller till och med hat.

I rapporten som ligger till grund för denna skrift – *Svenska befolkningens attityd till homosexuella och homosexualitet, Forskningsgruppen för Samhälls- och Informationsstudier (FSI) i samarbete med Folkhälsoinstitutet (FHI), Torsten Österman, augusti 2000* framgår att attityden till homosexuella påverkas av kunskap och erfarenhet när det gäller homosexuella personer, både privat och i arbetslivet.

Ungefär var fjärde svensk säger sig ha erfarenhet av att arbeta med homosexuella. Visserligen är det en minoritet men ändå en betydande sådan. Andelen är förmodligen i själva verket mycket större, då många homosexuella inte är öppna med sin homosexualitet på arbetsplatsen.

Man kan ju säga att det är rationellt att vara rädd för det okända. Men ibland kan denna rationalitet leda fel. Det lär finnas mer än 2 500 vargar i Rumänien. Landet har en yta som är cirka en fjärdedel av Sveriges. I Rumänien, påstås det, finns inte tillstymmelsen till den vargskräck som existerar i Sverige och i vårt grannland Norge. Det handlar huvudsakligen om känslor och attityder till vargen som fenomen snarare än om helt logiska slutsatser baserade på fakta om vargens farlighet och skadeeffekter. Det finns dessutom en mycket stor skillnad mellan stad och landsbygd och en historisk vargskräck som förts vidare genom generationer.

En del av Sveriges befolkning anser att det finns alltför många homosexuella. Det finns uttalat negativa attityder mot homosexuella, särskilt bland dem som tror att antalet homosexuella ökat de senaste åren. Men det är en minoritet som har de starkast negativa attityderna, visar FSIs material.

I FSIs långtidsstudie »Ditt land och Ditt liv« kan man följa svaren på flera hundra attitydfrågor ända tillbaka till 1950-talet. Flera av dem tar också upp området sexualitet. Men frågor om homosexualitet och bisexualitet berörs mycket litet eller inte alls. På uppdrag av och i samarbete med Folkhälsoinstitutet blev det möjligt att göra en viktig komplettering av långtidsstudien på denna punkt.

FSI har studerat ett mycket stort antal faktorer. Det gör att attityderna till homosexuella kan relateras till många andra faktorer: inställning till minoriteter och avvikande, till invandare och – vilket gör rapporten extra intressant – inställningen till homosexuella

prövat mot hur man upplever sin egen möjlighet att påverka samhället. Till det kommer inställningen till ett antal samhällsproblem. Dimensionen personlig frustration och personligt förhållningssätt till en rad andra frågor än homosexualitet ger viktiga insikter.

Alla väsentliga slutsatser och tolkningar i fortsättningen är hämtade ur FSIs rapport. Det hindrar inte att jag gjort vissa egna tolkningar och bedömningar av materialet. För den som är särskilt intresserad rekommenderas givetvis en genomläsning av hela grundmaterialet.

Trovärdigheten i en vetenskaplig studie beror också på hur tillförlitlig den är. Det är vanligt med stort svarsbortfall i frågor som upplevs som känsliga eller till och med stötande för vissa som tillfrågas. Mycket arbete har därför lagts ner på att kontrollera och analysera bortfallet, vilket framgår av bilaga 1.

Data i form av viktiga tabeller och diagram finns samlat i bilaga 2 sist i denna skrift, även om vissa diagram illustrerar texten, av tydlighetsskäl.

Metodik och statistisk kvalitet berörs något, men huvudsakligen hänvisar jag till den översikt som ges på FSIs hemsida (www.forskningsgruppen.com).

Den fullständiga rapporten *Svenska befolkningens attityd till homosexuella och homosexualitet, FSI i samarbete med Folkhälsoinstitutet, augusti 2000* kan beställas från FSI på telefon 08-640 63 82, eller via e-mail fsi@forskningsgruppen.com.

Sammanfattning

Den undersökning som ligger till grund för denna rapport har gjorts i samarbete mellan Forskningsgruppen för Samhälls- och Informationsstudier (FSI) och Folkhälsoinstitutet. Under åren 1998–2000 har sammanlagt nästan 10 000 svar insamlats via postenkäter. Urvalet har gjorts bland åldrarna 16–79 år ur rikets befolkningsregister under de flesta månader under respektive kalenderår. Alla data har lagts in i FSI:s långtidsstudie »Ditt land och Ditt liv«, som är tillgänglig för forskning och utredning för alla.

Analysen är huvudsakligen inriktad på att finna en bakgrund och sambandsmönster som kan belysa attityden till homosexuella.

Andelen människor med homosexuella känslor och/eller erfarenheter uppskattas vara omkring tio procent. Andelen är högre bland kvinnor än bland män och de flesta hyser sexuella känslor för eller har sexuella erfarenheter av såväl det egna som det motsatta könet. Endast någon eller några enstaka procent antas vara »exklusivt» homosexuella.

Attityderna till homosexuella och till homosexualitet ligger så nära varandra att de kan betraktas som identiska. I Sverige är inställningen till homosexuella förhållandevis mer positiv än i många andra länder. Av allt att döma har utvecklingen av opinionen gått i positiv riktning under senare decennier, både i Sverige och i många andra jämförbara länder.

Andelen med positiv respektive negativ attityd kan i olika studier förefalla mycket olika beroende på hur frågorna formuleras. Efter en prövning med olika variabler uppskattas att mellan var fjärde och var tredje invånare är mer eller mindre negativ till homosexuella.

Skillnaderna mellan olika befolkningsgrupper och olika delar av landet kan vara stora. De negativa återfinns särskilt bland män, lågutbildade, utanför storstadsområdena och bland äldre invånare. Även skillnaderna inom samma grupp är ibland stora. Män som upplever sig som mindre starkt maskulina är till exempel betydligt mindre negativa mot homosexuella än män som känner sig mer maskulina.

Sakföreställningar kan antas ha stor betydelse för hur man uppfattar homosexuella. De negativa tror exempelvis i högre utsträckning än andra att andelen homosexuella har ökat under senare år. Ett annat exempel är att de i viss mån är mer benägna att tro att homosexuella vill ha fler sexuella relationer än heterosexuella. Undersökningar har också visat att de positiva oftare tror att homosexualitet har en genetisk bakgrund.

Den information man får genom erfarenheterna från kontakt med homosexuella har belysts i FSI:s studie. Dessa erfarenheter påverkar attityderna starkt i positiv riktning. Kännedom om homosexuella och erfarenhet av människor med denna läggning verkar vara av stor vikt för att minska negativa uppfattningar.

De med olika attityder till homosexuella verkar skilja sig från varandra vad gäller jag-uppfattning på flera punkter. Ju mer negativ man är till homosexuella, desto mindre upplever man sig kunna påverka sitt eget liv eller påverka exempelvis samhället. Bland kvinnorna finner vi också att de negativa ser mindre optimistiskt på sin personliga framtid.

Attityden till homosexuella ingår i ett mönster av andra attityder som bland mycket annat visar bildning och inställning till minoriteter generellt. En negativ attityd till homosexuella går till stor del hand i hand med en negativ attityd till invandrare. De med en positiv attityd till homosexuella är också mer positiva till ett mångkulturellt samhälle, de lägger större vikt vid u-landsfrågor och annat som redovisas här. Begrepp som medkänsla, jämställdhet, fantasi och dialog uppskattas särskilt av dem som har en positiv attityd till homosexuella. De med en negativ attityd till homosexuella uppskattar särskilt, som exempel, begreppet lydnad.

Effekterna av bl a personlig erfarenhet av homosexuella visar att fler kontakter med, bekantskap med och närhet till homosexuella kan minska den negativa opinion som i dag de facto är i minoritet men fortfarande finns. Möjligen kan debatten kring homosexualitet och homosexuella kända personer som framträder väntas medföra att de negativa attityderna minskar ytterligare framledes. Även om utvecklingen ser ut att gå åt det hållet kan det hända att lagstiftning, debatt eller händelser i omvärlden kan göra att opinionen svänger i negativ riktning, åtminstone för en tid.

Historik

Från kriminalisering till förbud mot diskriminering

För drygt ett halvsekel sedan var homosexuella handlingar kriminella i Sverige. Några decennier senare avskaffade Socialstyrelsen homosexualitet som sjukdomsbegrepp. Följande årtal ger några exempel på det som hänt.

- 1944 avkriminaliserades homosexuella handlingar mellan vuxna människor.
- 1950 bildades Riksförbundet för Sexuellt Likaberättigande, RFSL.
- 1973 uttalade riksdagen att homosexuell samlevnad är en fråga om samhällets synpunkt fullt acceptabel samlevnadsform.
- 1978 infördes samma åldersgräns för homosexuella förhållanden som för heterosexuella.
- 1979 avskaffade Socialstyrelsen homosexualitet som sjukdomsbegrepp.
- 1987 infördes förbud mot att diskriminera homosexuella.
- 1987 fick Socialstyrelsen regeringens uppdrag att följa utvecklingen av homosexuellas situation, bl a vad beträffar diskriminering, samt att samordna insatser för homosexuella. Detta uppdrag överfördes till FHI 1992.
- 1988 infördes lag (1987:813) om homosexuella sambor.
- 1995 infördes lag (1994:1117) om registrerat partnerskap.
- 1999 tillsattes HomO, den första ombudsmannen för bi- och homosexuella i världen.

Våren 2001 föreslog en parlamentarisk utredning (SOU 2001:10) att homosexuella par skulle ges möjlighet att adoptera barn. Den officiella hållningen i Sverige till homosexuellt föräldraskap tycks bli allt mer positiv.

Allmänna opinionens utveckling är mer oklar. Det är svårt att avgöra i vilken grad opinionen går åt samma håll som den offentliga politiken.

Av allt att döma har utvecklingen av opinionen dock gått i positiv riktning under senare decennier, både i Sverige och i flertalet jämförbara länder.

Hur många?

Det har gjorts ett antal mindre utredningar om sexualvanor på flera olika håll i landet. Den första vetenskapliga sexvaneundersökningen kom i mitten på 1950-talet. I skriften »Ungdomar och sexualitet, en kunskapsöversikt år 2000« lämnar Forsberg (Folkhälsoinstitutet 2000:15) en sammanfattning av studier under senare tid.

Åren 1967 och 1996 genomfördes större undersökningar, baserade på ett statistiskt urval av befolkningen. Resultaten av den senare undersökningen har fått viss kritik, bl a beroende på att svarsbortfallet var stort. Undersökningar om antalet homosexuella är sällsynta och det är inte ovanligt att man i olika sammanhang fortfarande använder Kinseystudien (1930–1950-talen) som referens för att beräkna hur vanlig homosexualitet är. I den senaste svenska sexualvaneundersökningen finns uppgifter om andelen homosexuella.

I FSI:s undersökning har den senaste svenska sexualvaneundersökningen använts som referenspunkt. Frågorna handlar om i vilken utsträckning det hänt att man varit förälskad, känt sexuellt intresse för, sexuellt fantiserat om eller haft sexuellt umgänge med män respektive kvinnor. Fyra frågor har besvarats av oberoende delurval på rikets befolkning (åldrarna 16–79 år) under juli–augusti 1998. Två av dem har besvarats av ytterligare urval fram till och med december samma år.

Tabell 1

Samma respektive motsatt kön – känslor och relationer

Redovisning i procent för män, kvinnor och samtliga i befolkningen 16–79 år.

Data från 1998.

	Förälskelse			Intresse sex			Fantiserat sex			Sexumgänge		
	Män	Kv	Tot	Män	Kv	Tot	Män	Kv	Tot	Män	Kv	Tot
Alltid motsatt	97	98	98	97	96	96	95	86	91	97	98	97
Oftast motsatt	1	1	1	1	3	2	2	9	5	1	1	1
Lika båda	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0
Oftast samma	0	0	0	1	0	1	1	0	1	0	0	0
Alltid samma	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0
Aldrig.....	1	0	0	0	0	0	1	3	2	1	1	1
N (Bastal):	1044	1093	2137	288	302	590	288	289	577	1033	1077	2110
Vägrar svara	6	9	8	6	9	8	6	13	10	7	10	8
N (Bastal):	1144	1204	2318	308	332	640	308	331	639	1107	1197	2304

Läshänvisning: Procenttalen läses lodrätt. De första sex raderna beskriver andelen som angivit något av dessa sex svarsalternativ på den aktuella frågan. Därunder redovisas bastalet (antal svarande) på dessa sex svarsalternativ sammanlagt. Andelen som inte svarat på den aktuella frågan redovisas på den särskilda raden »Vägrar svara«. Bastalet därunder redovisar antalet svarande när svarsvägrarna inräknats.

Den heterosexuella läggningen är helt dominerande, särskilt bland männen. 97 % av männen uppger till att de alltid varit förälskade i en person av motsatt kön. Samma procentsats gäller för »Känt intresse för« resp »Haft sexuell umgänge med«. Bara i fråga om fantasier sker en liten avvikelse, 95 % anger att de fantiserat kring en person av motsatt kön, och här finns alltså något fler som uppger fantasier kring det egna könet enbart eller kring både det motsatta och egna könet. Bland kvinnor förefaller det särskilt vanligt att ha *fantiserat* om någon av samma kön åtminstone någon gång (11 %), medan det verkar vara mindre vanligt att ha *upplevt* ett mer direkt sexuell intresse (4 %). Olika tolkningar är möjliga. Både fantasierna och upplevelserna av intresse kan vara renodlat erotiska, utan att man upplever sig vara förälskad – vilket skulle förklara varför det är mer ovanligt att uppge sig ha varit *förälskad* i någon av samma kön (1 %). Resultaten i form av svarsfördelning redovisas i tabell 1.

Det är svårt att få ett entydigt svar om andelen homosexuella med hjälp av en enskild fråga.

Det bästa måttet på andelen homosexuella är därför att ta vara på *hela* svarsmönstret i de frågor som ställts i undersökningen.

Tabell 2

Andel (%) som uppgett sig ha någon form av homosexuella känslor.

Svenskar 16–79 år, 1998.

	Män	Kvinnor	Totalt
Enbart heterosexuell	95	89	92
Huvudsakligen heterosexuell	2	10	6
Ungefär lika	1	0	1
Huvudsakligen homosexuell	1	0	0
Enbart homosexuell	1	1	1
Bastal:	306	328	634

Resultaten visar att andelen med homosexuella känslor är 8 %, att de med homosexuella känslor till helt övervägande del också har heterosexuella känslor och att andelen exklusivt homosexuella är ungefär en på hundra. Detta gäller för befolkningen i åldrarna 16–79 år, såväl män som kvinnor.

Homosexuella känslor förefaller betydligt vanligare bland kvinnor än bland män.

10 % svarar »huvudsakligen heterosexuella« känslor, men andelen som har »enbart homosexuella« känslor verkar vara lika stor för båda könen, det vill säga 1 % av dem som svarat i undersökningen.

Se bilaga 1, Bortfallsanalys.

FSIs slutsats är att andelen exklusivt homosexuella endast är en liten del av dem med homosexuella känslor. Detta mönster framkommer också i andra undersökningar. De exklusivt homosexuella kan antas vara omkring 1–2 % av befolkningen. Andra som definieras som homosexuella, beroende på vilka kriterier som används, har känslor, fantasier, erfarenheter o dyl som riktar sig såväl mot det egna som det motsatta könet.

En schablonbild

Man ska vara försiktig med svepande omdömen och i rapporten som ligger till grund för den här skriften betonas detta.

En schabloniserad bild av en person som har *en mer positiv inställning* till homosexuella i Sverige ser, enligt resultaten i rapporten, emellertid ut så här:

- Kvinna
- Yngre än 42 år
- Bor i Stockholm
- Ensamstående, med eller utan barn
- Högskoleexamen
- Läser minst två timmar per dag
- Har dator och Internet
- Medlem i miljöförening
- *Har eller har haft homosexuella arbetskamrater*
- Lutar åt sympatier för i första hand folkpartiet, men även vänsterpartiet eller miljöpartiet

En lika schabloniserad bild av en person med mer negativ inställning (därmed inte sagt fientlig eller hatisk) till homosexuella, ser ut så här:

- Man
- Bor i glesbygd i Kronobergs län
- Låg skolutbildning
- Läser inte böcker
- Har ej dator
- Medlem i kyrklig förening eller hembygdsorganisation
- *Känner inga homosexuella*
- Lutar åt sympatier för i första hand kristdemokraterna, men även moderaterna eller centern.

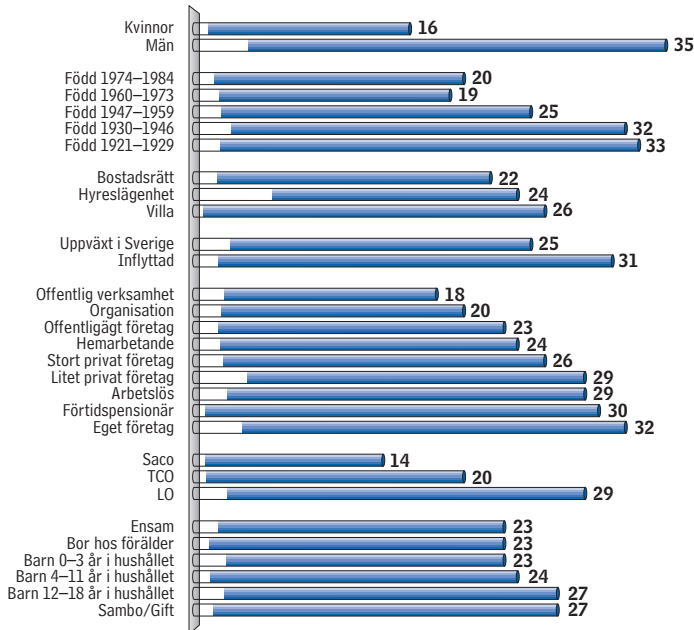
Detta är mycket förenklade bilder – alltså personer som inte existerar annat än som virtuella statistiska figurer.

Det som markerats med kursiv stil är faktorer som återkommer senare (kapitel 9) och som är av särskilt intresse.

Figur 1.

Andel i olika befolkningsgrupper som är negativa till homosexuella

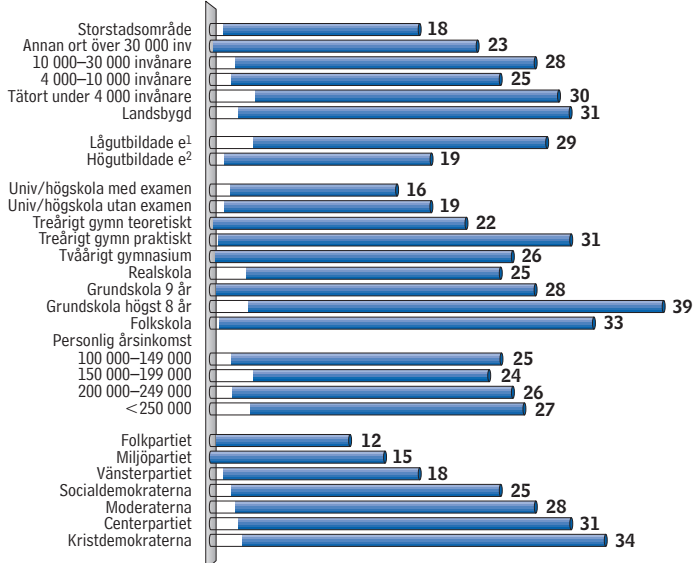
Åldrarna 16–79 år, år 1998–1999

Figur 2.

Andel i olika befolkningsgrupper som är negativa till homosexuella

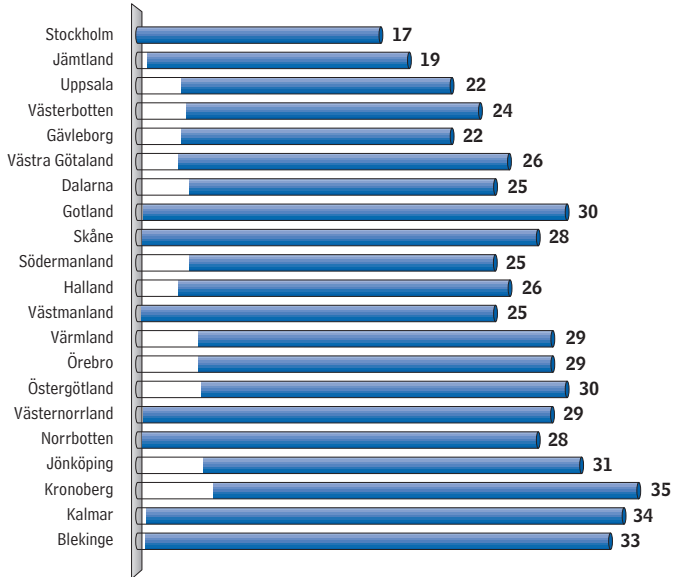
Åldrarna 16–79 år, år 1998–1999

1. Mindre än tre års teoretiskt gymnasium. Folkskola och realskola exkluderade.
2. Minst tre års teoretiskt gymnasium

Figur 3.

Andel i olika län som är negativa till homosexuella

Not. Gotland är en grov uppskattning med ett litet bastal = få intervjuade, vilket gör siffran högst osäker.

Allmän attityd

Kort om attityder

Associationslekar ger exempel på grunddragen i attitydens väsen. Man kan till exempel nämna New York – Coca-Cola – flaska – alkoholist i en bindande serie associationer. Att alkoholist eller flaska kan dyka upp som anknytning till New York är en avlägsen tanke. Tar man sig igenom en och annan associationslek blir det på ett enkelt sätt uppenbart hur ett begrepp kan associeras till oräkneliga andra begrepp – associationer som vittnar om de många egenskaper som finns inrymt i vad som kan formuleras som ett enda begrepp.

På liknande sätt finns mängder av komponenter involverade i termer som homosexuell och homosexualitet. Vill man förstå vad ett attitydbegrepp står för, bör man alltså belysa dess komponenter.

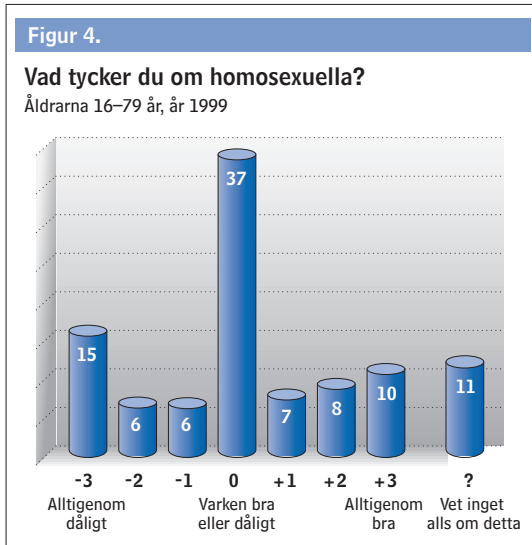
En attityd utgörs till väsentlig del av de föreställningar om förhållanden som en person fått under sin personliga utveckling. Det finns också egendomliga inställningar som kan ha samband med evolutionen och nedärvd instinkt, men i FSIs undersökning har man bortsett från arvets roll och fokuserat på attityd som formas av intryck och sakföreställningar beroende på miljö.

Allmän inställning

Man kan se på homosexuella som en samhällsgrupp bland andra grupper. Det är vanskligt att tolka attityder till en hel samhällsgrupp – som ju utgörs av enskilda individer – men det ger i alla fall ett mått på vad den allmänna opinionen har för acceptans när det gäller den grupp eller företeelse som gruppen representerar. Med ett klart utslag, det vill säga en klar majoritet som intar en starkt positiv eller starkt negativ attityd, finns en vägledning eller en tankeväckare för beslutsfattare.

I rapporten finns en generell attitydfråga som visar att det finns ungefär lika många som är positiva resp negativa till homosexuella. Mer exakt är det

- 27 % som uppger sig vara negativa och
- 25 % positiva.

I debatten har vissa speciella grupper ofta tilldragit sig särskilt intresse, det har gällt för minoriteter och sådana som uppfattas som »avvikande«.

I en särskild del av FSI:s långtidsmätningar, den så kallade barometern, finns ett antal företeelser/grupper under den gemensamma frågan »Vad tycker Du om...«.

Här får den som svarar på en sjugradig skala kryssa för från »Alltigenom dåligt« till »Alltigenom bra«. Den neutrala mittpunkten har betecknats som »Varken eller«.

Grupp och attityd

Om man först ser på svaren som gäller den allmänna inställningen/attityden till homosexuella respektive homosexualitet ställd i relation till olika *samhällsgrupper*, framstår ett intressant mönster. Resultaten grundar sig på mätningar gjorda 1998 och 1999.

Man kan konstatera att det finns en rad olika grupper som bemöts med mer negativa attityder från svenskarna än gruppen homosexuella. Mest negativa attityder hyser man för skinheads, Hells Angels, men även gruppen »Narkomaner» respektive »Alkoholister». Tolkningar kan alltid göras, med förbehåll för själva ordens/begreppens innehåll.

Det är viktigt att göra skillnad mellan attityd till *gruppen* och attityd till *individ* som tillhör gruppen. Det mer personliga och konkreta tycks väcka mycket mindre negativa attityder än det abstrakta och allmänna.

En viss betydelse i frågans formulering kan noteras: ju mer könsneutralt, alltså man undviker att tala om man eller kvinna i frågan, desto mer positiva attityder i resultaten.

Hur många positiva eller negativa?

Som vi sett har attityden till homosexuella också att göra med typ av fråga och formuleringarna i själva frågan. Begreppet »som man ropar får man svar« gäller i högsta grad.

Under 1998 och 1999 ställdes frågorna om allmän attityd till homosexuella – »Vad tycker du om homosexuella?«

Resultaten ser mycket olika ut vid första ögonkastet:

1998 redovisas att **28 %** är i varierande grad negativa till homosexuella (14 % mest negativa) och **38 %** i varierande grad positiva (13 % mest positiva). 23 % anger svaret »Tveksam«. **15 %** kan sägas avstå från att ta ställning genom att svara att de inte vet något om detta.

1999 är siffrorna **27 %** negativa i varierande grad (15 % mest negativa), **25 %** positiva i varierande grad (10 % mest positiva) och 37 % anger det nya alternativet »*Varken bra eller dåligt*« – ett alternativ som har en äkta neutral mittpunkt och som ger en mer rättvis bild av opinionen.

En viktig förklaring till skillnaden i dessa två opinionsmätningar är alltså att de inte mäter på exakt samma sätt. Den sista mätningen har den vetenskapligt sett bästa precisionen.

Se figur 4 ovan.

En stor andel, **37 %**, tycker att homosexualitet är varken positiv eller negativ, vilket också kan spegla människors uppfattning att det är vars och ens ensak, alternativt att homosexuella är lika bra eller dåliga som alla andra!

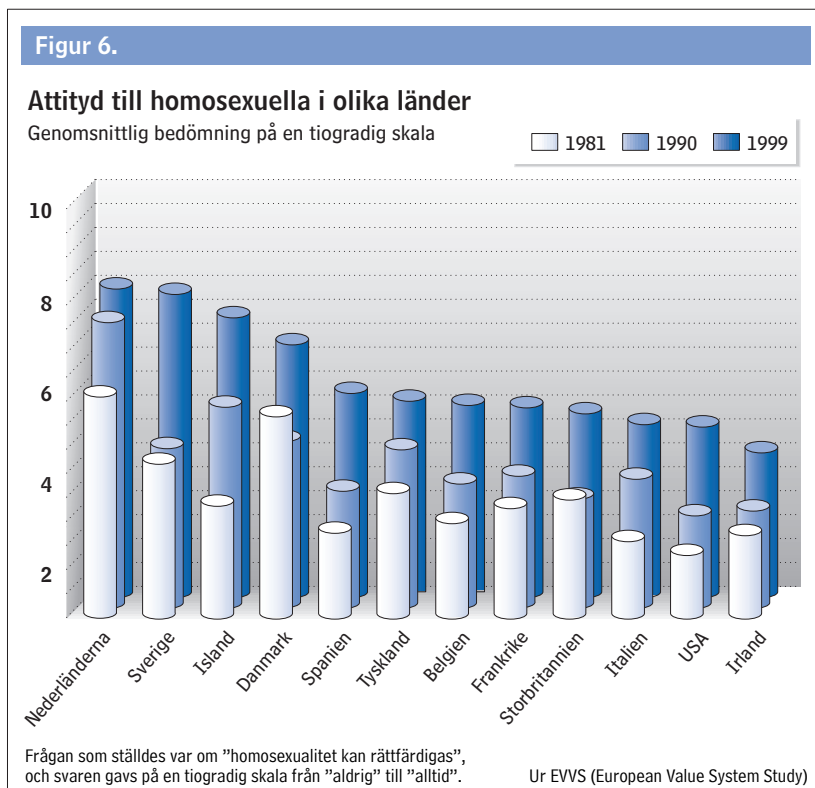
Studien visar att frågorna om *homosexualitet* som begrepp, respektive *homosexuella* som grupp, i stort sett mäter samma attityd.

Förändringar i tiden och i världen

Det finns tecken på en långsiktig trend i en positiv riktning för attityden till homosexuella. Sverige återfinns bland länder med en mer positiv attityd till homosexuella än många andra länder – som framgår av figur 6.

Man ska vara försiktig med slutsatser om långsiktiga trender, men i stort visar FSIs mätningar, samt andra jämförbara internationella studier, att attityden till homosexuella ser ut att vara relativt stabil med en långsam utveckling mot en mer positiv attityd.

Enskilda händelser och evenemang påverkar opinioner tillfälligt och marginellt. Efter Stockholm Pride (manifestationen till stöd för homosexuellas rättigheter) minskade exempelvis andelen »neutrala» och det tycktes bli en aktivering av opinionen, både den positiva och den negativa. Samma temporära effekter finns i opinionsmätningarna från 1998 och 2000.

Attityder hos befolkningsgrupper

En djupare analys av attityden hos Sveriges befolkning inbegriper givetvis olika befolkningsgrupper, med olika bakgrundsfaktorer som ålder, kön, bostadsort, inkomst, etnisk bakgrund m m.

De största och mest markanta skillnaderna i attityder till homosexuella framkommer i svar från *kvinnor resp män*. Dubbelt så många män (35 %) som kvinnor (16 %) har en negativ attityd till homosexuella. Eller annorlunda uttryckt: dubbelt så många kvinnor som män har en positiv attityd till homosexuella.

Vidare är *yngre mer positiva än äldre*. Bland de födda 1960 och framåt har bara var femte en negativ inställning till homosexuella, medan det bland födda före 1945 är var tredje person.

En intressant fråga är om detta betyder att yngre generationer har andra värderingar, som de sedan behåller i stigande åldrar. Eller om yngre och äldre skilde sig åt på liknande sätt även för några decennier sedan. Frågan är: avtar toleransen med stigande ålder?

Skillnaden mellan gammal och ung tycks dock bero på att *hela* opinionen förändras – därmed följer generationsgapet med under decenniernas gång. Det framgår av doktorsavhandlingen »Opinionens mekanismer« (Österman, Sociologiska institutionen, Stockholms universitet 1998).

Hur man bor tycks inte spela någon roll för attityden: boende i bostadsrätt, hyreslägenhet eller villa visar ungefär samma attityd.

Däremot har *tätortsgrad* klart samband med attityden. Enkelt uttryckt: ju mer glesbygd desto mer negativ attityd till homosexuella.

Det finns markerade skillnader i fråga om vilket *län man bor i*. Mest positiva attityder verkar finnas i Stockholm. Mest negativa attityder finns redovisat i svaren från personer i Kronobergs län, dock med reservation för att det handlar om ett litet antal personer i undersökningen. Hela listan finns redovisad i figur 3, sidan 11, men den måste tolkas med försiktighet.

Vilken *sektor man arbetar inom* kan spela en viss roll. Men att de mest positiva i attityden till homosexuella återfinns bland offentliganställda beror nog på kvinnodominansen och inte på att man arbetar inom just den sektorn. Samma sak gäller för egenföretagare – här dominerar männen och bland dessa är attityden mest negativ.

Utbildningsnivå är mycket tydligt knuten till attityden. Bland dem med akademisk examen uppger 16 % en negativ attityd jämfört med omkring 30 % bland dem med högst grundskola.

Detta återspeglas också i *facklig tillhörighet* och attityd. Andelen negativa är dubbelt så stor bland LO-medlemmar som bland Saco-medlemmar. Sambandet med utbildningsnivå påverkar också här.

Inkomst tycks inte ha samband med attityderna i detta fall.

Det finns vissa samband, men svaga, mellan medlemskap i *kyrkliga eller religiösa föreningar* eller hembygdsföreningar och en mer negativ attityd till homosexuella. Däremot har attityden ingenting att göra med religiös tro, i meningen att man tror på Gud.

I fråga om *partival* kan man konstatera att största skillnaden i fråga om angiven negativ attityd till homosexuella finns mellan dem som uppgett folkpartiet som partival respektive dem som angivit kristdemokraterna. Bland dem som uppgett folkpartiet som bästa parti återfinns 12 % med negativ attityd, bland dem som uppgett kristdemokraterna är motsvarande siffra 34 %. Man ska dock lägga märke till att flera partier ligger ganska nära varandra rent statistiskt sett (till exempel fp – v – mp).

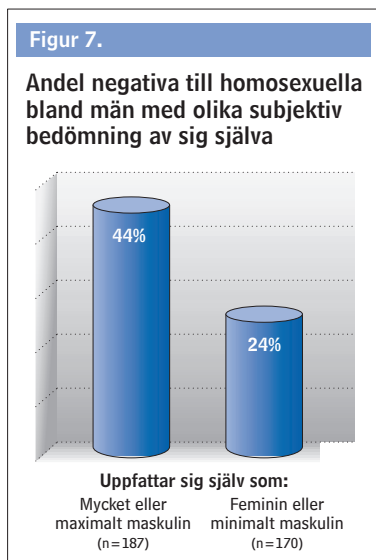
Partival och attityd kan naturligtvis inte tolkas som att det speglar respektive partis officiella partilinje i dessa frågor, utan det är andra faktorer som ligger till grund för sambandet: kristdemokraterna är exempelvis starka i Jönköping och bland medlemmar i kristna föreningar. Folkpartiet har en bas i storstäderna och hög andel kvinnliga sympatisörer, för att bara ge ett par exempel.

Resultaten för det ovsagda finns i figurerna 1–3, sidan 10.

Som ett rent kuriosum framgår att när Länsförsäkringar och Wasa gick samman, så sammanfördes också två grupper *försäkringstagare* som befann sig som motpoler i sina attityder till homosexuella...

Självuppfattning – maskulin/feminin

För att få en bättre uppfattning om attityden bland kvinnor respektive män fanns i långtidsstudien frågor om hur svarspersonen uppfattar sig själv.

Det är inte direkt överraskande att hitta ett samband mellan attityden och svaren på frågor om hur pass *maskulin* eller *feminin* man uppfattar sig själv. Svarspersonerna angav sin uppfattning på en skala som sträckte sig från »mycket maskulin» till »mycket feminin«.

Av de *män* som bedömt sig själva som »mycket» eller »maximalt» maskulina var

- 44 % negativa till homosexuella

Av de *män* som bedömt sig själva som »minimalt maskulina« eller »feminina« var

- 24 % negativa till homosexuella

Man kan i det här sammanhanget också fundera på om allmänhetens uppfattning förknippas först och främst med *manlig* homosexualitet? Det finns vissa data som tyder på det.

Siffrorna visar: ju mer uttalat manlig en svarande man ansåg sig själv vara – desto mer negativ attityd till homosexuella.

Det rent statistiska sambandet mellan kön och attityd till homosexuella förklaras inte av att svarspersonen tillhör det ena eller det andra könet. Det vill säga något klart orsakssamband finns inte. Här handlar det om mer än vad ögat ser och om andra faktorer som skyttar bakom.

Sakföreställningar

Att mäta attityder hos befolkningen är vanskligt. Ännu svårare är det att förklara attityderna med hjälp av olika modeller och mer sambandsanalyser.

Värderingar och attityder kan ses som – ofta affektivt laddade – sammanfattningar av sakföreställningar som man har förvärvat på olika sätt.

Vad är egentligen attityd? I inledningen finns ett avsnitt som ger en kortare förklaring till begreppet.

När man analyserar varför vissa grupper eller individer har vissa attityder gäller det att hitta de förklaringar som bäst håller i en vetenskaplig analys. Vad är hönan och vad är ägget? Kommer sakföreställningar före eller efter attityden? Eller t ex: är det så att man först tror att aids sprids som en farsot genom världen på grund av homosexuella och därefter blir befäst i en starkt negativ attityd till homosexuella? Eller är det tvärtom – man har en manifesterat negativ inställning till homosexuella och den ger effekt på sakföreställningarna?

Utöver det rent vetenskapliga värdet i FSIs analyser får man här ett bidrag till kunskap om vilka olika faktorer som starkt färgar attityderna och som utgör ett hot eller en möjlighet, beroende på vilken inställning du själv har som medborgare – eller som yrkesmänniska eller beslutsfattare.

Att mäta attityderna under en längre tidsperiod ger bättre underlag för tolkningar om orsakerna till attityderna. Det finns inga långtidsstudier av det slag som skulle ge entydiga svar. Men genom att följa hur populationen svarat under årens lopp i olika sakfrågor och matcha dessa mot inställningen till homosexuella så går det att få en viss klarhet.

Aids

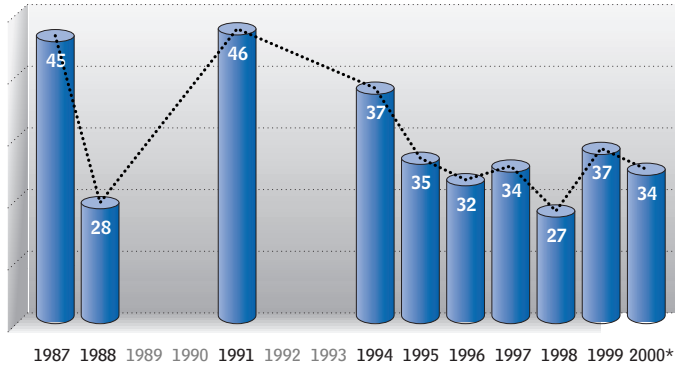
Mot slutet av 1980-talet blev aids och HIV (se figur 5) ett stort ämne i den allmänna debatten. Medierna fokuserade på ämnet och FSIs mätningar visar att 1987 var intresset som störst. Därefter har intresset – medialt och hos allmänheten – dalat och sedan varierat på en lägre nivå.

Sambandet mellan attityden (negativ eller positiv) till homosexuella och grad av upplevelse av att »aids är ett starkt hot« är mycket svagt, för att inte säga obefintligt. Man skall vara försiktig med slutsatser från en enskild undersökning. Oron för HIV tycks inte vara knuten till någon bestämd attityd till homosexuella eller homosexualitet.

Figur 8.

Andel som upplever aids som ett starkt hot

Åldrarna 18–79 år

* Data från år 2000 är preliminära

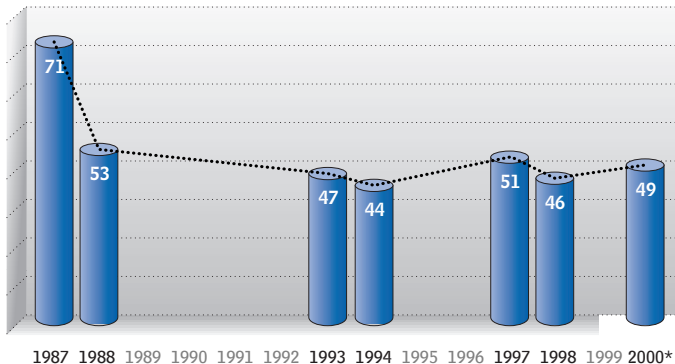
Det går dock inte att dra bestämda slutsatser: frågan formulerades så att den mäter en allmän oro för utvecklingen av aids. Något man kan känna vare sig man har en positiv eller negativ attityd till homosexuella.

I denna mätning fanns också en fråga som handlade om hur viktigt man tycker det är att bekämpa aids. I svaren på den frågan går det inte heller att utläsa något samband med attityden till homosexuella. Andelen som svarat att de ansåg det vara ett absolut krav att »göra allt vi kan i kampen mot aids» har varierat under åren: 1987 var andelen 71 %, 1988 hade den sjunkit till 53 % och vid mätning 1994 till 44 %. Data för år 2000 visar andelen 49 %.

Figur 9.

Andel som anser det vara ett absolut krav "att göra allt vi kan i kampen mot aids"

Åldrarna 18–79 år

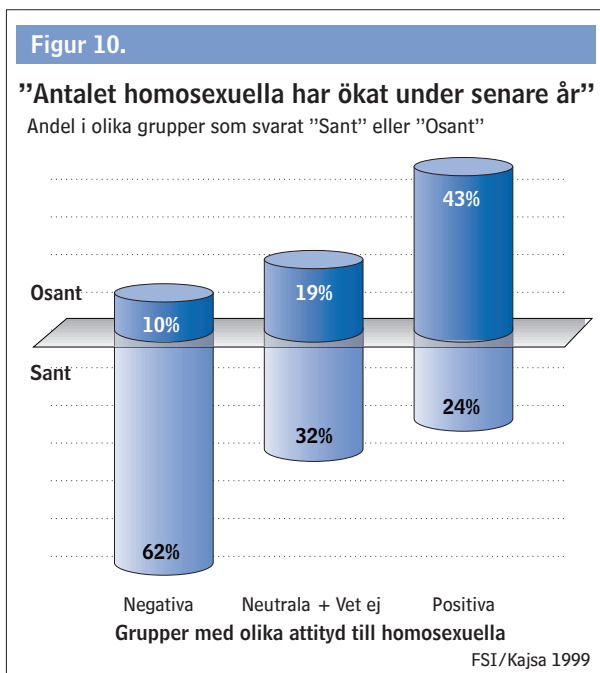

* Data för år 2000 (n=646) är preliminära.

En tydligare mätare på sakföreställningar är en annan fråga ur FSIs undersökningar, nämligen ett kunskapspåstående som lyder:

»Antalet homosexuella har ökat under senare år«.
Av svaren på den frågan (1999) kan man utläsa att

- 36 % angivit »Sant«,
- 27 % »Osant« och
- 37 % »Vet ej«.

Här finns givetvis utrymme för svarspersonernas gissningar, men poängen med frågan är att den dels innehåller en *sakuppfattning* om antalet (där »rätt« svar mycket väl kan vara att antalet de facto legat relativt konstant) dels speglar en *attityd* då den matchas mot attityden till homosexuella/homosexualitet generellt.

I FSI-rapporten görs tolkningen att många har gissat eller haft en uppfattning som grundar sig på en känsla av att antalet blivit fler. Detta på grund av en mer omfattande och öppen debatt, där även kända personer framträtt under senare år. Denna känsla har sedan färgat av sig på den egna attityden. Och analysen visar här ett ganska starkt samband: ju mer man tror att antalet homosexuella har ökat, desto mer negativ inställning har man till homosexuella.

Av dem med negativ attityd till homosexuella svarade

- 62 % att påståendet var sant,
- 10 % att det var osant.

Av dem med positiv attityd svarade

- 24 % att påståendet var sant,
- 43 % att det var osant.

Av studien kan man inte utan vidare dra slutsatsen att fler har blivit negativa till homosexuella under den tid som samma personer uppfattat att det skett en ökning av antalet homosexuella i samhället. Däremot finns det annat som tyder på att ju mer framträdande homosexualitet upplevs vara i samhället, desto tydligare blir attityderna, såväl positiva som negativa.

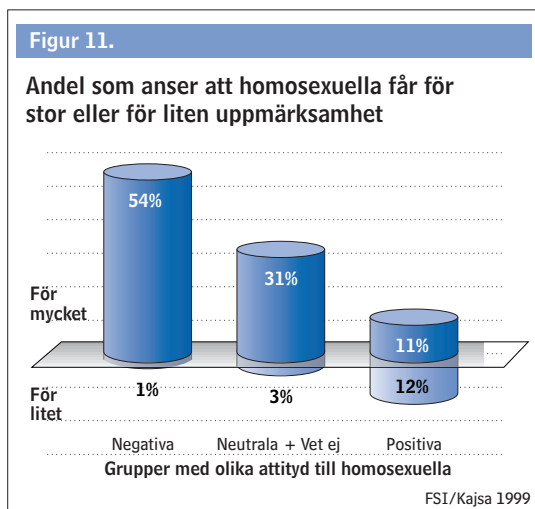
En annan fråga som ställdes var: *Tycker du att samhället ägnar för mycket/för litet uppmärksamhet åt homosexualitet?* Det som menas här är uppmärksamhet i press, radio och TV. Frågan ställdes i undersökningen 1999.

- 6 % svarade »För litet«
- 30 % »Lagom« och
- 33 % »För mycket«.

Detta gäller alltså för *alla* svarande, oavsett attityd till homosexuella.

Spaltar man sedan upp på positiva/negativa blir fördelningen mer väntad:

- 54 % svarar »För mycket« i gruppen *negativa*,
- 11 % svarar »För mycket« i gruppen *positiva*.

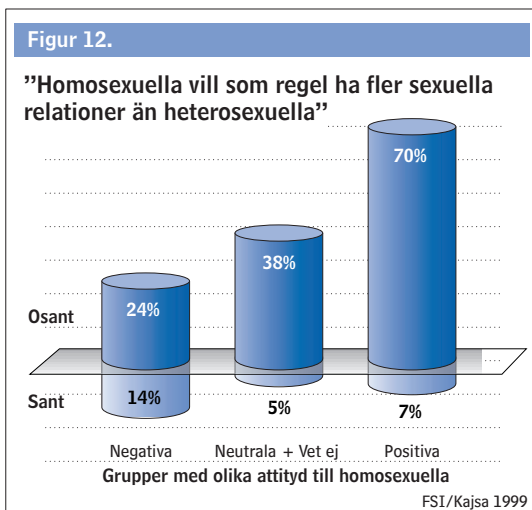

Relationer

Ytterligare en sakföreställning som är kopplad till attityden handlar om antal sexuella relationer som man tror att homosexuella har – eller som frågan var formulerad: »Homosexuella vill som regel ha fler sexuella relationer än heterosexuella«. Man ska hålla i minnet att svarspersonen ger ett svar som uttrycker hur han/hon *tror* att det förhåller sig. Frågan är ganska knepig eftersom den ju innebär ett mått av gissning. Frågan ställdes 1999.

- 24 % svarar »osant» i gruppen *negativa till homosexuella*
- 70 % svarar »osant» i gruppen *positiva*
- 38 % svarar »osant» i gruppen *neutrala*

På denna fråga finns – naturligt nog – en stor grupp som är neutrala, det vill säga som svarat »Vet ej«. De utgör 51 % av alla svarande. Det är få – till och med bland de mest negativa till homosexuella – som tror att påståendet är sant.

Vårda – utbilda barn

En fråga med betydande laddning – både för de berörda bland homosexuella och för politiska beslutsfattare, handlar om ifall homosexuella ska få arbeta med omvårdnad eller utbildning av barn.

Påståendet i undersökningen var:

»Det mesta talar för att homosexuella inte bör ha arbeten med omvårdnad eller utbildning av barn«.

Svaren visar ett starkt samband mellan attityd till homosexuella och föreställning om sakförhållandet.

- 36 % svarar »Sant« i gruppen *negativa till homosexuella*
- 3 % svarar »Sant« i gruppen *positiva*
- 10 % svarar »Sant« i gruppen *neutrala*

Totalt är det en klar majoritet – 59 % – som uppgav »Osant« på detta påstående, och det pekar på att en majoritet av svenska folket generellt accepterar att homosexuella har hand om barn. Andra undersökningar visar liknande resultat.

Adoption

En statlig utredning, SOU 2001:10, har föreslagit att homosexuella par ska ges möjligheten att adoptera barn. Förslaget är kontroversiellt och det finns stora skillnader i uppfattning mellan de politiska partierna, inom respektive parti och mellan utredningens majoritet och allmänna opinionen så som den kommit till uttryck i FSIs undersökningar.

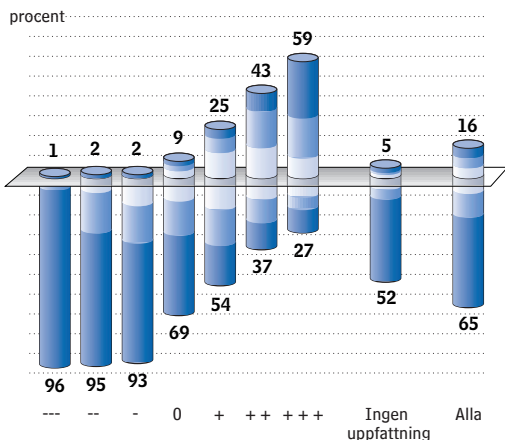
Som tidigare nämnts är det inte många som tror att det är olämpligt att homosexuella har hand om barn i omsorg och utbildning. I fråga om adoption är opinionen annorlunda.

Frågan vad man tycker om »förslaget att homosexuella par skall ges möjlighet att adoptera barn« gav följande resultat:

- 65 % negativa svar i varierande grad, och
- 16 % positiva svar i varierande grad.

Figur 13.

Vad tycker du om...

”Förslaget att homosexuella par skall ges möjlighet att adoptera barn”**Grupper med negativ och positiv attityd till homosexuella**

Anmärkning. Ju mörkare färg, desto mer intensivt ställningstagande. Delen av stapeln ovanför den horisontella linjen visar andelen mer eller mindre positiva till adoption, delen under visar andelen negativa.

Att det just i den här frågan finns ett påtagligt samband med attityden till homosexuella kan tyckas självklart. Men attityderna till »omsorg« och »utbildning« visade ju en omvänd bild. Det verkar vara adoptionsbegreppet som ger den stora skillnaden i attityderna. Dessutom spelar det alldeles tydligt en väsentlig roll hur frågan har ställts.

Två frågor var huruvida i ett homosexuellt parförhållande, där den ena parten redan har ett barn från en tidigare relation, den andre kan få adoptera barnet respektive om ett homosexuellt par gemensamt kan få adoptera barn från ett främmande land.

På den första frågan upplevs adoption som acceptabel av 43 %, på den andra frågan av 29 %.

I adoptionsfrågan, liksom i andra kontroversiella frågor, är det inte osannolikt att en negativ opinion mot homosexuellas möjligheter att adoptera kan förändras på sikt, eftersom adoption fortfarande uppfattas som något nytt och främmande. Frågan blir med tiden mindre negativt laddad och mer accepterad.

Men på kort sikt ser det ut att aktivera de personer som har en negativ attityd till homosexuella i allmänhet och homosexuellas möjlighet att adoptera i synnerhet, då frågan just nu står högt på mediernas dagordning.

Det här mönstret kan man hitta i en rad andra kontroversiella frågor, det vill säga att en negativ opinionsgrupp aktiveras medan opinionen som helhet ändå är ganska stabil.

I opinionsfrågor av stor humanitär vikt – till exempel frågan om dödsstraff – är det viktigt att ge akt på hur exakt frågorna mäter det man vill veta och hur mönstret ser ut hos de människor som har intagit en kraftfull ståndpunkt i frågan för eller emot.

I fråga om inställningen till homosexuella och homosexuellas rättigheter och möjligheter finns i FSIs material data ifråga om attityder, egna erfarenheter och konsekvenser av kontakt med homosexuella personer. Intressant är att se hur man upplever den egna förmågan att påverka samhället och hur detta påverkar attityden.

Det vore inte oväsentligt om det skulle visa sig att svenskar med de allra mest negativa attityderna till homosexuella (och därmed till homosexuellas rättigheter i fråga om arbete, adoption m m) också vore desamma som inte har någon egen erfarenhet av eller kunskap om homosexuella samt att de vore de mest frustrerade, som känner att de inte har några möjligheter till samhällspåverkan.

Riktigt så enkelt är det dock inte i verkligheten.

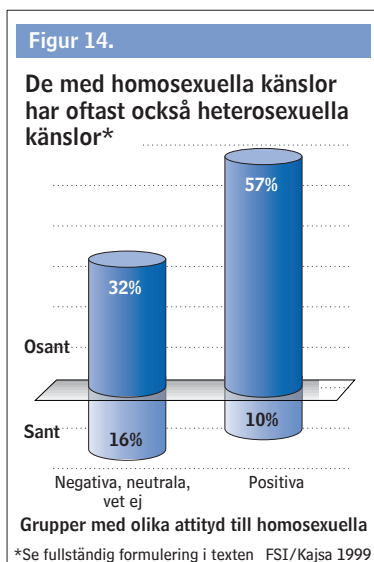
Homo- respektive heterosexuella känslor

Att mäta inställningen till homosexualitet och uppfattningen om den egna sexuella läggningen är en grannliga uppgift. FSI tog i sin studie upp frågan om »homosexuella känslor». Syftet var att avdramatisera frågeställningen. I undersökningen användes påståendet »den som har homosexuella känslor och homosexuella relationer har oftast också heterosexuella känslor och läggning.»

Resultaten tyder på att frågan/påståendet inte ger någon avgörande pusselbit i frågan om den bakomliggande attityden.

Med sammanvägningen av de som sagt sig vara negativa, neutrala eller svarat vet ej blir svarsfördelningen:

- 32 % säger att påståendet är osant
- 16 % att det är sant

Genetiskt betingat

Frågan om huruvida homosexualitet är genetiskt betingad eller en förvärvad läggning spelar stor roll för hur svenskarnas attityder byggs upp.

Om man tror på genetisk läggning, således ett biologiskt arv, upplevs homosexualiteten som något ovedersägligt man inte kan rå för, jämfört med en läggning som etableras under livet.

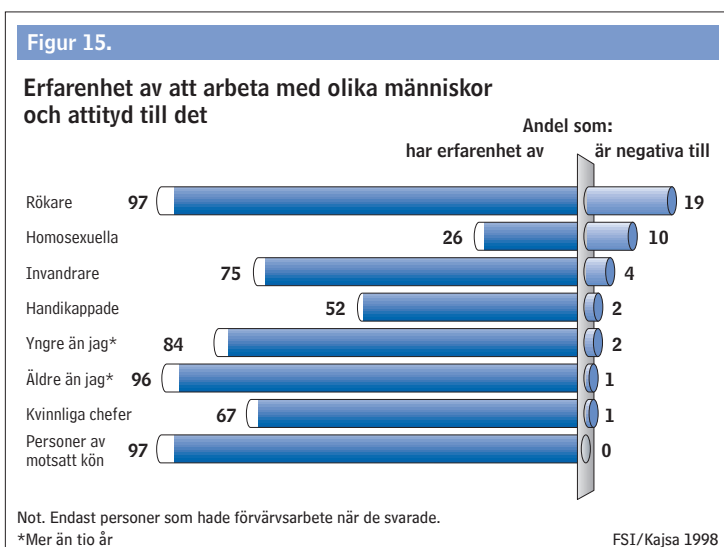
I studien »Biological explanations or legislative measures which factors are of importance for attitudes towards homosexual persons. A Swedish national sample study«, Landén och Innala, Sektionen för psykiatri, Göteborgs universitet, 2000, framkommer att de som tror på genetisk läggning i betydligt mindre grad är negativa till homosexuella än de som tror på en psykologisk. I den studien är det mindre än var femte (18 %) som trodde att homosexualitet var en sjukdom som kunde botas.

Här finns alltså ytterligare en av de viktiga byggstenarna i skapandet av attityden till homosexuella.

Fördomar – kunskaper

I det följande handlar det om svenskarnas attityder till homosexuella i relation till de egna erfarenheterna och hur kontakt med homosexuella påverkar attityden.

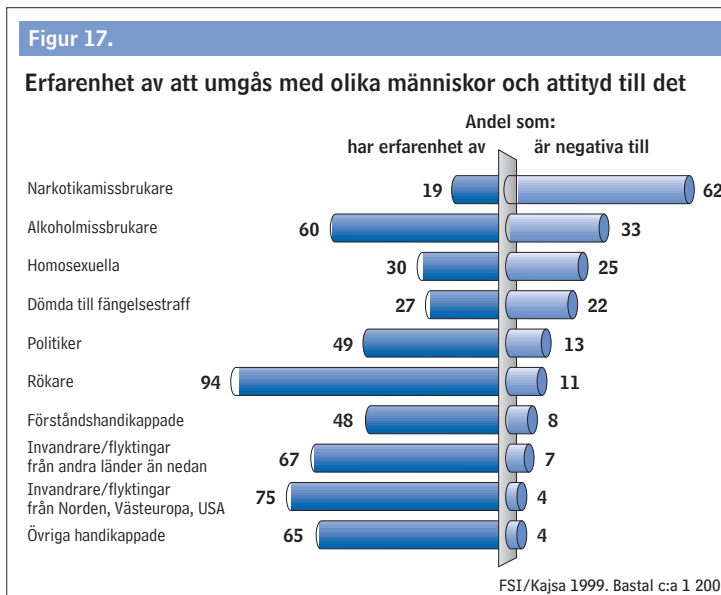
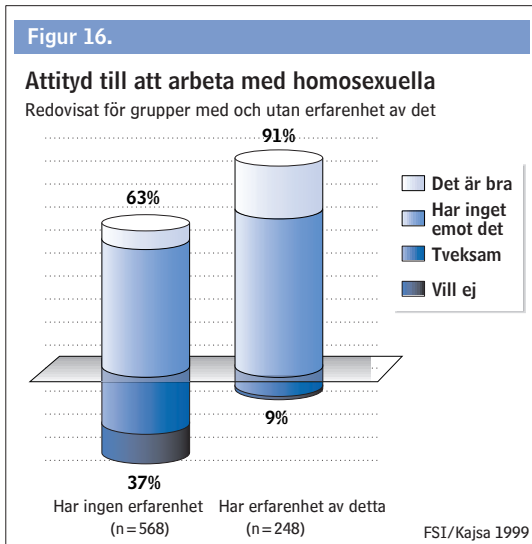
I FSI:s mätningar 1998 och 1999 fanns frågor kring detta – både i arbetslivet och privatlivet.

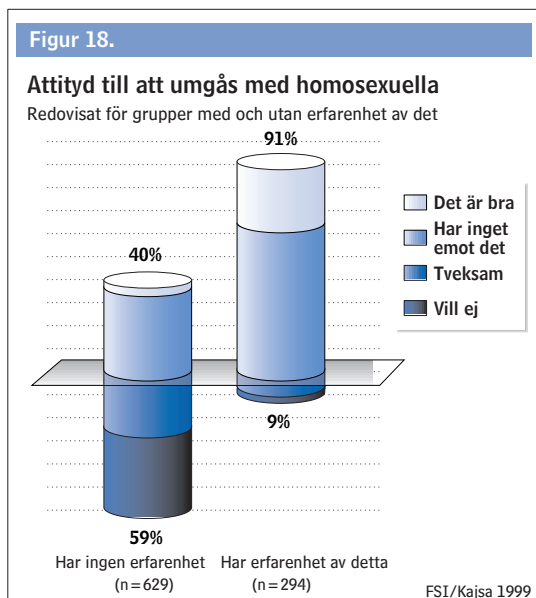
Ungefär var fjärde svensk (26 %) har viss eller stor erfarenhet av att arbeta med homosexuella. Visserligen en minoritet, men en betydande sådan. Ungefär var tionde har en negativ attityd till att arbeta med homosexuella och ytterligare 18 % har svarat »Tveksam« på frågan vad de tycker om att arbeta med homosexuella.

En intressant jämförelse yppar sig då man ställer dem som *inte* har erfarenhet av att arbeta på en arbetsplats med homosexuella arbetskamrater mot dem som *har* dessa erfarenheter.

Bilden är inte oväntad. Ju mer kontakt med – och kunskap om – en viss grupp människor, desto mindre fördomar och negativa attityder.

I en fråga som 1999 ställdes till befolkningen handlade det mer allmänt om *umgänget* (såväl »viss« som »stor erfarenhet av«) och inte bara om arbetslivet.

Andelen som uppgav att de hade någon erfarenhet av att umgås med homosexuella var 30 %.

Sammanlagt 25 % uppger antingen »Tveksam« (19 %) eller »Vill inte umgås med« (6 %). Det handlar om privat umgänge och människor vill ofta välja umgänge efter sin egen attityd.

Det är att notera att de människor som har erfarenhet av att umgås med homosexuella i arbetslivet tycks påverkas i positiv riktning, d v s får en mer positiv attityd.

Sambandet mellan egen erfarenhet av kontakt/umgänge med homosexuella och attityden till homosexuella är mycket påtagligt.

Kunskap om och erfarenhet av en grupp människor leder som bekant i regel till ökad förståelse och mer positiva attityder, även om det givetvis kan finnas undantag från den regeln.

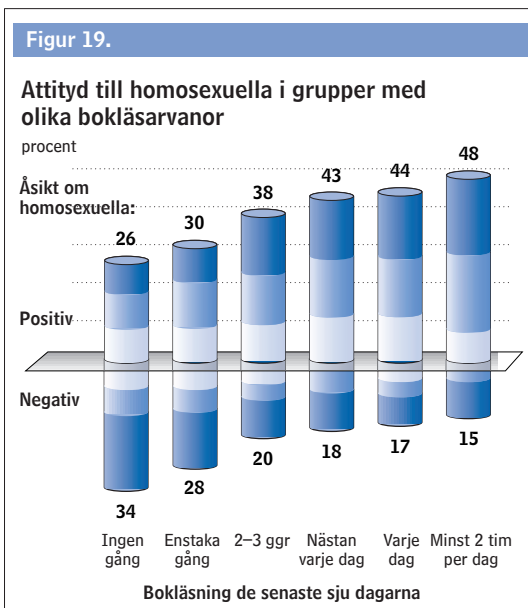
Livsmönster och andra attityder

Att enbart ställa den enskilda frågan till Sveriges befolkning om dess attityd till/ kunska- per om homosexuella är intressant och speglar samhällets sociala och kulturella mön- ster.

Än mer intressant är att titta på vilket åsiktsmönster, eller snarare attitydmönster, som framträder när man granskar människors inställning till homosexuella prövat mot attity- der och beteenden i andra frågor. Studien innehåller en lång rad frågor som spänner över ett mycket brett fält. Ett mindre urval av dessa redovisas i det följande.

Bokläsning

Man kan förledas att tro att graden av bokläsning, som eventuellt speglar litterärt intresse och kanske också boklig bildning, hänger samman med hur högt utbildad svensken är.

Som vi sett tidigare har högutbildade en mer positiv attityd till homosexuella än lågutbildade. Men sambandet mellan utbildningsnivå och graden av negativ/positiv attityd är inte enbart beroende av att högutbildade läser fler böcker.

Mätningarna visar att det är bokläsandet i sig som ger effekter på/har samband med attityden.

Personer som uppgav att de inte alls ägnat sig åt bokläsning den senaste mätningsveckan:

- 34 % var negativa till homosexuella i varierande grad
- 26 % var positiva i varierande grad

Av dem som uppgav att de ägnat minst två timmar per dag åt bokläsning under mätningsveckan, var

- 15 % negativa i varierande grad
- 48 % positiva i varierande grad

Antalet intervjuade personer var inte lika stort i dessa två grupper, men som jämförelse ser man att gruppen som uppgav att de ägnat sig åt bokläsning »Nästan varje dag« (som bestod av nästan fyra gånger så många intervjupersoner) ger nästan samma fördelning:

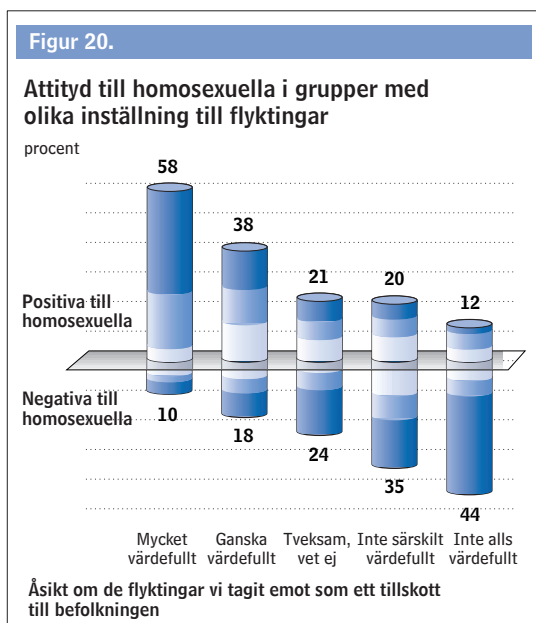
- 17 % negativa
- 44 % positiva

Sambandet bokläsande och attityd är alltså uppenbart. Motsvarande samband med andra mediavanor finns överraskande nog inte. Det kan skönjas ett samband mellan användandet av nya IT-medier (dator, Internet o dyl) och attityd, men sambandet visar sig vid en fingranskning mer bero på utbildning, ålder och annat.

Minoriteter

Graden av utbildning har en direkt påverkan på attityder och sakföreställningar. Inställningen till minoriteter i samhället, som till exempel flyktingar, etniska minoriteter med flera, står i relation till utbildningsnivå. Men det finns ett undantag och det är inställningen till homosexuella. Sambandet mellan den inställningen och inställningen till andra minoriteter beror inte på vilken utbildningsnivå man befinner sig.

Under många årtionden har FSI mätt svenskarnas inställning till flyktingar. Om man byter ordet flykting mot invandrare blir svarsmonstren desamma.

Föga sensationellt, men likafullt viktigt att klargöra, är att »minoritetsnegativismen« eller »-positivismen« är en, för många människor, dominerande attityd och den som är starkt negativ till minoriteter som exempelvis flyktingar är också starkt negativ till homosexuella.

Av dem som uppgivit att flyktingarna som Sverige tagit emot är ett »Mycket värdefullt« eller »Ganska värdefullt« tillskott till vår befolkning var

- 38 % mer eller mindre positiva till homosexuella

Gruppen som uppgivit »Mycket värdefullt« var till 58 % positiv i varierande grad.

Å andra sidan fanns det de som svarade »Inte särskilt värdefullt« eller »Inte alls värdefullt« och av dessa var

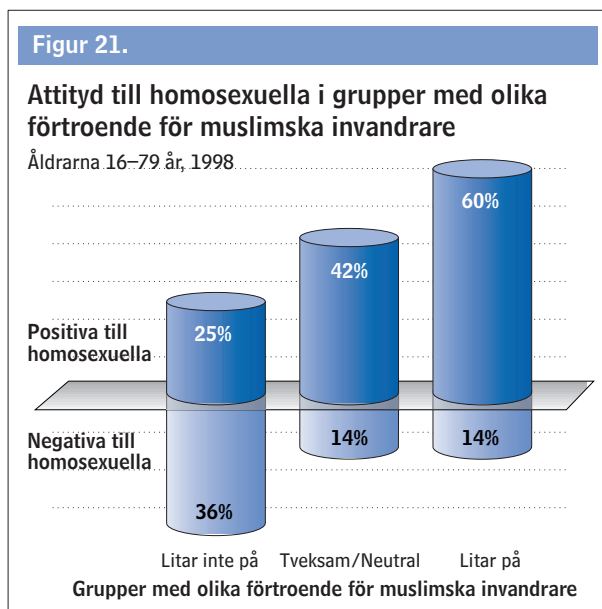
- 16 % mer eller mindre positiva till homosexuella

Bland de sistnämnda var 40 % mer eller mindre negativa till homosexuella. De som uppgivit »Tveksam, vet ej« på frågan om flyktingarna är fördelningen ungefär 50/50 på negativ-positivskalan beträffande homosexuella.

Frågorna ställdes 1999

Muslimer

Frågan ställdes huruvida man hade förtroende för muslimska invandrare. En dimension av religion och livsåskådning ligger i den frågan, utöver synen på invandrare generellt.

Av dem som uppgett att de har förtroende för (mer exakt: »Litar på») muslimska invandrare var

- 60 % mer eller mindre positiva till homosexuella (14 % var negativa)

Av de som uppgett att de »Litar inte på» muslimska invandrare var

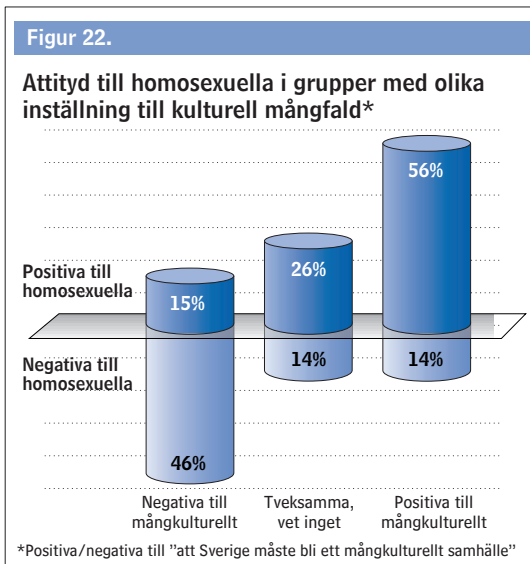
- 25 % mer eller mindre positiva till homosexuella (36 % var negativa).

Som ett kuriosum kan man konstatera att gruppen »muslimnegativa« som samtidigt uppgett sig vara i någon grad positiv till homosexuella är i dubbelt så stor som gruppen »flyktingnegativa« som är positiva till homosexuella.

Det finns ett starkt samband mellan å ena sidan attityden till flyktingar/invandrare och homosexuella, och å andra sidan mönstret att attityden befästs av egna erfarenheter av att umgås med de undersökta grupperna.

Kulturell mångfald

För att få grepp om opinionsbilden kan man även titta på svarsmönstret när frågan är mer abstrakt än i det ovanstående, nämligen »Sverige måste bli ett mångkulturellt samhälle«.

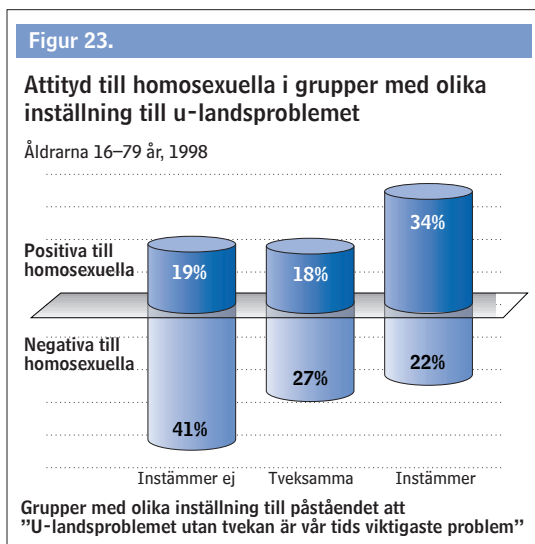
I gruppen som tycker det är bra med ett mångkulturellt samhälle uppger 56 % att de är positiva till homosexuella. Däremot i gruppen som inte vill ha mångkulturellt samhälle är det endast en minoritet (15 %) som är positiva i någon grad till homosexuella.

Inställning till u-länder

Som en logisk följd av svarsmönstren om minoriteter, kulturell mångfald och dylikt, återfinns man i svaren på frågan om hur man ser på u-ländernas situation detta:

Av dem som instämmer i påståendet att »U-landsproblemet är utan tvekan vår tids viktigaste problem« är

- 34 % positiva till homosexuella

Av dem som inte instämmer i påståendet är

- 19 % positiva till homosexuella.

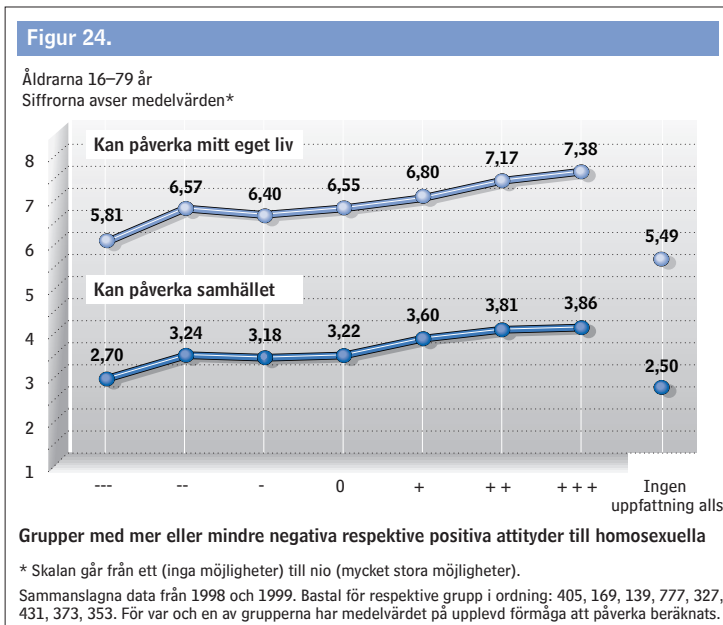
På en rad olika sätt kommer begreppet medkänsla in i bilden här och kanske även begreppet inlevelse i andras situation.

Ett antal samband som rör miljöfrågor och annat har granskats. Allt kan inte redovisas, men det tycks finnas ett visst samband mellan inställningen till homosexualitet och en mjukare och mer engagerad inställning till människor och miljö. Men bilden är dock inte entydig. Det finns inga samband när det gäller attityden till handikappade och attityden till homosexuella. Detta gäller även vissa andra utsatta grupper.

Egen förmåga och möjlighet att påverka

Attityder och föreställningar påverkas och formas till väsentlig del av hur man uppfattar sina egna möjligheter att påverka sin livssituation.

Den med mest negativ attityd till homosexuella upplever sig ha betydligt mindre möjligheter att påverka sitt eget liv och samhället än de med en mer accepterande och positiv attityd.

Med känslan av att ha små eller inga möjligheter att påverka sitt liv eller samhället följer frustration och kanske en övertygelse om att någon måste vara skuld till detta. De så kallade jag-upplevelserna spelar här en central roll. De som känner sig fångna och snärjda i sin roll som människor och samhällsmedborgare har mindre av vidsynthet och tolerans. Detta kan medföra negativa attityder och föreställningar om grupper i samhället som upplevs som »avvikande» från gängse normer och beteenden.

Att då ha negativa attityder och föreställningar om homosexuella framstår i det perspektivet som inte särskilt uppseendeväckande.

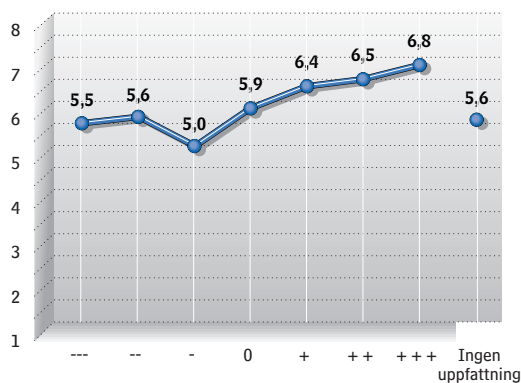
Bilden är ännu mer mångfasetterad och sammansatt: studien visar också att ju starkare män upplever sin maskulinitet respektive kvinnor sin femininitet, desto starkare upplever man sig ha förmågan att påverka sitt liv.

Figur 25.

I vilken grad man ser optimistiskt på sin egen framtid i grupper av kvinnor med olika attityd till homosexuella

Åldrarna 16–79 år

Siffrorna avser medelvärden*

Grupper med mer eller mindre negativa respektive positiva attityder till homosexuella

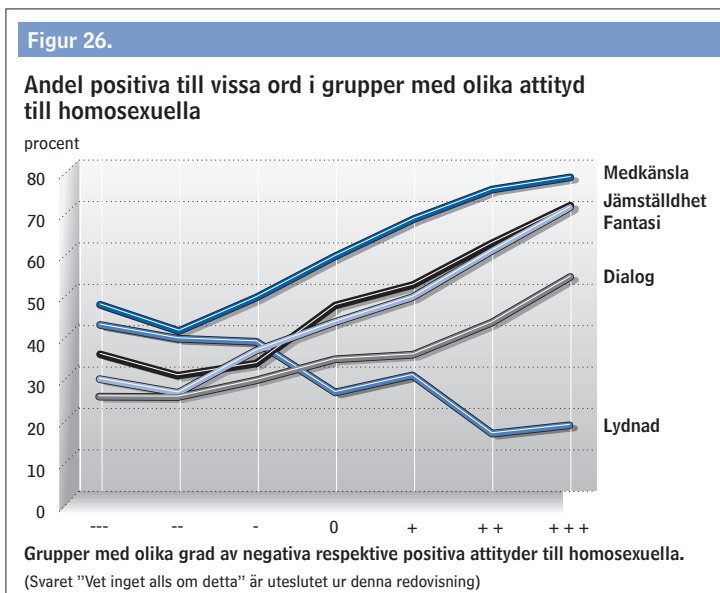
* Skalan går från ett (mycket pessimistisk) till nio (mycket optimistisk).
Sammanslagna data från 1998, 1999 och våren 2000.

Värdebegrepp

Man kan spegla attityder till homosexuella och homosexualitet genom att relatera till vissa sakförhållanden eller till andra grupper i samhället. Man kan också ställa attityden mot värderingar som sammanfattas i ett visst värdebegrepp.

Ta till exempel ordet »lydnad«. Det ordet kan uppfattas som positivt eller negativt laddat, beroende på egna värderingar.

Bland de frågor som FSI ställt har under många år funnits med ett batteri frågor kring olika värdebegrepp av typen »medlidande«, »jämställdhet«, »fantasi« med flera. På detta sätt kan man få fram mer av »rena« värderingar.

Det finns ett tydligt samband mellan attityden till homosexuella och hur man bedömer vissa värdebegrepp.

Ju mer positiv man är till begrepp som dialog, fantasi, jämställdhet och medkänsla,

desto mer accepterande eller positiv är man till homosexuella. Sambandet finns för både män och kvinnor, även om styrkan kan variera något.

För »lydnad« är sambandet negativt, det vill säga ju mer negativ man är till begreppet desto mer positiv är man till homosexuella.

För en rad andra värdeladdade ord som exempelvis »kompromiss«, »snabbhet«, »tradition«, »utmaning« finns inget statistiskt samband med attityden till homosexuella.

Inte oväntat är bilden ungefär densamma i fråga om positivt eller negativt samband mellan attityden till flera andra minoritetsgrupper och de värdebegrepp som nämnts här ovanför.

Förändringar i tiden

FSIs studie visar med hjälp av en mängd data från flera års mätningar hur attityderna till homosexuella och homosexualitet ser ut bland Sveriges befolkning. Som redan nämnts i det sammanfattande avsnittet finns tecken på en förstärkt positiv opinionstendens. När denna studie avslutades år 2000 var andelen som angav en positiv attityd till homosexuella 25 %, medan 37 % var neutrala, 27 % angav negativ attityd och resten inte hade någon åsikt alls.

FSI har mätningar från år 2001 som tyder på att andelen med negativa attityder gentemot homosexualitet och homosexuella fortsatt att minska. Det finns också data som tyder på att andelen som uppger sig vara positiva ökat markant. Denna tendens verkar också ha påverkat inställningen i adoptionsfrågan, vilket är mycket intressant och skall belysas i kommande rapporter.

Massmedierna har spelat en viktig roll i debatten. Den och tongivande personers agerande såväl i sitt agerande som identifikationsobjekt har påverkat människors attityder. Det är mycket som talar för att debattklimatet i massmedierna och de egna personliga kontakterna med homosexuella personer är viktigare i bildandet av attityder och föreställningar än allmänt hållna officiella uttalanden för att stärka homosexuella och homosexuellas rättigheter. Alla tecken tyder på att oron och rädslan för det obekanta och misstänksamheten mot det avvikande kan väntas vika allt mer.

Denna studie tyder på, att ju mer kunskap och debatt om homosexualitet och ju mer erfarenheter från arbets- och/eller privatlivet av homosexuella som människor får, desto mer positiva attityder får de. Men en rad personliga egenskaper och bakgrundsförhållanden har givetvis också betydelse för attityderna till homosexuella.

Undersökningen visar också att mycket återstår att lära såväl om homosexualitet som om attityderna till homosexuella. Fortsatt forskning kring allmänhetens attityder är därför värdefull. Forskningsgruppen FSI kommer under de närmaste åren att följa upp de studier som hittills gjorts.

Bortfallsanalys

Samtliga undersökningar har en rad möjliga felkällor att ta hänsyn till. Bortfallet är en av de allra viktigaste felkällorna.

I tidigare undersökningar har problem med urvalet i hög grad begränsat resultatens trovärdighet, men även beträffande denna studie finns behov av överväganden. Totalt har ett obundet slumpmässigt urval om 3 706 personer tillfrågats om medverkan. De tillfrågade är i åldrarna 16–79 år. Av dessa har 2 465 personer svarat. Efter särskild bortfallsuppföljning i vissa urval representerar svaren drygt 74 % av de tillfrågade. Denna representation är dock svag, bortfallsuppföljningen har endast gjorts i ett av flera delurval.¹ Databearbetningen har gjorts utan särskild vägning av denna bortfallsuppföljning, vilket innebär att den baseras på en svarsfrekvens om drygt 60 % totalt. Räknat enligt mer konventionell praxis är svarsfrekvensen betydligt högre (minst 70 %) än för tidigare undersökningar inom fältet, men är ändå inte tillfredsställande².

Bortfallet – med eller utan vägning – ger en betydande osäkerhet som har behandlats på flera olika sätt. Undersökningen har genomförts huvudsakligen som enkät, vilket ger särskilda möjligheter att upptäcka tecken på om det finns samband mellan svarsbenägenhet och uppgiven homosexualitet. Svarsdatum och antal påminnelser och andra åtgärder som satts in, innan svar kommit in, är en mätare på svarsbenägenhet. Minst fem olika åtgärder har satts in (påminnelser, nya enkäter m m) och svaren kan följas i motsvarande fem vågor. Andelen med homosexuella upplevelser i de olika svarsvågorna exemplifieras i tabell 3 nedan för två av de frågor som ställts (de två som ställts till störst sammanlagda urval). I tabellen går det inte att utläsa att de mindre svarsbenägna har större andel homosexuella än övriga.

Det finns dock tecken på att andelen som vägrat svara på frågorna om homosexualitet stiger med antal åtgärder. Detta är en tendens som är allmän och gäller även andra frågor än homosexualitet. Det är naturligtvis också att vänta, att andelen som vägrat svara på en viss fråga är högre bland dem som generellt är mindre svarsbenägna. En del av orsakerna till låg svarsbenägenhet är brist på tid, glömska med mera, men naturligtvis också i viss mån allmän ovillighet att svara på frågor.

Tabell 3

**Andel som svarat att förälskelse eller umgänge alltid rört motsatt kön
Redovisat efter åtgärd som krävts innan svar inkommit**

	Åtgärd nr					
	1	2	3	4	5	6
Förälskelse	99	98	98	97	99	100
Umgänge	98	98	98	99	99	100
Bastal c:a	781	641	635	149	339	37

Anm. Bastalen varierar med 1–2 personer från fall till fall för de olika frågorna. Svarsvägrarna (8 %) ingår i bastalet med antagandet, att deras fördelning liknar övrigas.

Även om andelen som uppger homosexuell läggning inte visar tecken på att vara högre i bortfallet, kan ovilligheten att svara på den direkta frågan vara högre bland dem med homosexuell läggning än bland övriga. En ganska direkt indikator på detta kan erhållas genom att se på attityderna till homosexuella och frågor som rör homosexualitet. Homosexuella skiljer sig av från exklusivt heterosexuella vad gäller sådana attityder. Medan negativa attityder kan vara mer eller mindre framträdande bland heterosexuella, är de ovanliga eller förekommer inte alls bland dem med homosexuella känslor.³ Om homosexualitet är särskilt vanlig bland dem som vägrar svara på frågorna om egen homosexualitet, så borde det i gruppen svarsvägrare vara färre negativa till homosexuella och homosexualitet än bland övriga. Prövning av detta i ett tiotal frågor⁴ visar dock inga tecken på detta. Svarsvägrarna är framför allt mer benägna att vägra svara också på vissa andra frågor, men det förefaller tämligen klart att attityden i frågor rörande homosexuella inte är mer positiv. Snarare finns tecken på att svarsvägrarna är något mer negativa än andra till homosexuella och frågor som rör dessa. Det tyder i så fall på att andelen homosexuella är lägre bland svarsvägrarna än bland övriga. Det finns skäl att vara försiktig med sådana slutsatser. Man får inskränka sig till att konstatera att det svarsbortfall som finns troligen inte medverkat till någon underskattning av andelen homosexuella.

¹ Det totala urvalet är uppdelat i 11 oberoende delurval, numrerade 28–38. Bortfallsuppföljningen gjordes i det första av dessa (nr 28), men kom senare att falla bort.

² Urvalet kan definieras på annat sätt. Man kan t ex anse att sådana som flyttat från landet, avidna, intellektuellt handikappade m fl skall räknas från urvalet. Räknas svarsfrekvensen på det kvarvarande urvalet på detta sätt blir den »råa« svarsfrekvensen 73 % och i bortfallsuppföljningen närmare 82 %. Beräkningarna har gjorts på en schablonmall, grundad på FHI:s sexvaneundersökning år 1996. Vissa opinionsinstitut använder mallar som skulle ha gjort vår »råa« svarsfrekvens än högre. Den ursprungliga meningen med vår studie var en strategi som skulle medfört mer omfattande bortfallsuppföljning och resulterat i omkring 80 % svarsbenägenhet utan avräkning utifrån sådana mallar. Omständigheterna gjorde dock att en sådan insats får vänta till framtida försök.

³ Exempel på sådana frågor där det trots allt finns en negativ attityd bland de homosexuella är till exempel vad gäller homosexuellas möjligheter att adoptera barn.

⁴ Exempel är frågor om attityd till homosexuella, till homosexualitet, erfarenhet av och attityd till att arbeta med eller privat umgås med homosexuella, åsikter om homosexuellas möjligheter att adoptera barn m m.

En del av de problem vi har framför oss idag kommer kanske att kunna lösas på ett tillfredsställande sätt medan andra kanske blir mer svårlösta.

Vad anser Du själv om de framtidsproblem som räknas upp i alternativen nedan? Vilka blir lätta att klara av och vilka kan bli allvarliga när det gäller världen i stort?

	Inget problem	Kanske ett problem	Ganska allvarligt	Mycket allvarligt	Ett starkt hot	Vet ej
86 AIDS	1	2	3	4	5	6

FSI 98 FSI 99

Vilka av nedanstående saker tycker Du själv är allra viktigast idag?

		Inte alls viktigt, tvärtom	Ganska viktigt	Mycket viktigt	Ett absolut krav
366 Att göra allt vi kan i kampen mot AIDS...	1	2	3	4	

FSI 198

Den information som lämnas genom tidningar, radio och TV är inte alltid klagörande. Några exempel på de ibland motstridiga uppgifter som förekommit är uppställda nedan. Att avgöra om den ena eller andra uppgiften är riktig är ofta svårt. Kan Du avgöra vad som är sant och osant?

		Sant	Osant	Vet ej
194 I Sverige finns det särskilda föreningar/organisationer för homosexuella	1	2	3	
FSI 198				
217 Den som har homosexuella känslor och homosexuella relationer har oftast också heterosexuella känslor och en heterosexuell läggning	1	2	3	
FSI 198				
223 Det mesta talar för att homosexuella inte bör ha arbeten med omvårdnad eller utbildning av barn	1	2	3	
FSI 199				
224 Homosexualitet kan sägas vara en typ av sjukdom	1	2	3	
FSI 199				
225 Antalet homosexuella har ökat under senare år	1	2	3	
FSI 199				
210 Homosexuella vill som regel ha fler sexuella relationer än heterosexuella	1	2	3	
FSI 199				

Under sommaren har homosexualitet och homosexuella diskuterats och det har också hållits en särskild evenemangsvecka kring detta, kallad Europride. Trots att så mycket talats om det, vet man fortfarande mycket litet om hur det ser ut i befolkningen vad gäller homosexualitet. Vi vill därför ställa några frågor om detta. Du som tycker att detta är alltför personliga frågor och inte vill besvara dem, skall naturligtvis INTE besvara dem – markera då svarsalternativet »Vill ej svara«. Frågorna har utarbetats av forskare från bl.a. Göteborgs universitet och Folkhälsoinstitutet.

Ovanstående formulering endast använd i urval 28 1998, senare (urval 29–38) gäller nedanstående formulering

Nu kommer några frågor om förälskelse och sex. Du som tycker att detta är alltför personliga frågor och inte vill besvara dem, skall naturligtvis INTE besvara dem – markera då svarsalternativet »Vill ej svara«. Frågorna har utarbetats av forskare från bl.a. Göteborgs universitet och Folkhälsoinstitutet.

De människor Du varit förälskad i, vilket kön har de haft?

- 580
1 Alltid kvinnor	
2 Oftast kvinnor men ibland män	
3 Ungefär lika ofta kvinnor som män	
4 Oftast män men ibland kvinnor	6 Aldrig varit förälskad
5 Alltid män	7 Vill ej svara
- FSI98

De människor som Du känt sexuellt intresse för, vilket kön har de haft?

- 581
1 Alltid kvinnor	
2 Oftast kvinnor men ibland män	
3 Ungefär lika ofta kvinnor som män	
4 Oftast män men ibland kvinnor	6 Aldrig känt sexuellt intresse för någon
5 Alltid män	7 Vill ej svara
- FSI98

De människor som Du sexuellt fantiserat om, vilket kön har de haft?

- 582
1 Alltid kvinnor	
2 Oftast kvinnor men ibland män	
3 Ungefär lika ofta kvinnor som män	
4 Oftast män men ibland kvinnor	6 Aldrig fantiserat om någon sexuellt
5 Alltid män	7 Vill ej svara
- FSI 98

De människor som Du haft sexuellt umgänge med, vilket kön har de haft?

- 583
1 Alltid kvinnor	
2 Oftast kvinnor men ibland män	
3 Ungefär lika ofta kvinnor som män	
4 Oftast män men ibland kvinnor	6 Aldrig haft sexuellt umgänge med någon
5 Alltid män	7 Vill ej svara

Till Dig som förvärvsarbetar nu eller någon gång har förvärvsarbetat

I vilken mån har Du erfarenhet av att arbeta med olika typer av människor? Till exempel...

	Ingen erfaren- het	Viss erfaren- het	Stor erfaren- het	Vet ej
586 Homosexuella	1	2	3	4
FSI 98				

Vad tycker Du om att arbeta på en arbetsplats med:

	Det vill jag inte	Tveksam	Det har jag inget emot	Det tycker jag är bra
594 Homosexuella	1	2	3	4
FSI 98				

I vilken mån har Du erfarenhet av att umgås med personer som passar in på beskrivningen nedan?

	Ingen erfarenhet	Viss erfarenhet	Stor erfarenhet	Vet ej
582 Homosexuella	1	2	3	4
FSI 99				

Vad tycker Du eller skulle Du tycka om att umgås med följande olika typer av människor?

Formuleringen ovan i urvalet 12, formuleringen nedan från och med urval 13

Vad tycker Du eller skulle Du tycka om att umgås med personer som passar in på beskrivningen nedan?

	Det vill jag inte	Tveksam	Det har jag inget emot	Det tycker jag är bra
592 Homosexuella	1	2	3	4
FSI 99				

Tycker Du att samhället, radio, TV och press ägnar för mycket eller för litet uppmärksamhet åt homosexualitet?

600	1	För mycket uppmärksamhet
	2	Lagom mycket uppmärksamhet
	3	För litet uppmärksamhet
	4	Har ingen åsikt/har aldrig tänkt på det
		FSI 99

Hur stora möjligheter anser Du att Du har att påverka ditt eget liv eller det som händer i samhället: Placera dig på skalan nedan:

		Inga möjligheter								Mycket stora möjligheter
		1								9
677	Påverka det som händer i samhället?	☐								
		1								9
678	Påverka ditt eget liv?	☐								

Hur ser Du på Du på Din egen framtid i stort och på utvecklingen i samhället i stort, är Du optimistisk eller pessimistisk inför framtiden? Placera dig på skalan nedan:

		Mycket pessimistisk								Mycket optimistisk
		1								9
679	Utvecklingen i samhället i stort?	☐								
		1								9
680	Din egen framtid i stort?	☐								

Det finns en rad ord som då och då används i det offentliga livet, ord som väcker känslor. Hur känner Du inför orden nedan? Upplever Du dem positivt eller negativt?

		Mycket negativt	I huvudsak negativt	Varken positivt eller negativt	I huvudsak positivt	Mycket positivt
231	Auktoritet	1	2	3	4	5
232	Bevara	1	2	3	4	5
233	Dialog	1	2	3	4	5
234	Fantasifullhet	1	2	3	4	5
235	Flexibilitet	1	2	3	4	5
236	Jämställdhet	1	2	3	4	5
237	Kompromiss	1	2	3	4	5
238	Konkurrens	1	2	3	4	5
239	Lydnad	1	2	3	4	5
240	Lönsamhet	1	2	3	4	5
241	Medkänsla	1	2	3	4	5
242	Rättvisa	1	2	3	4	5
243	Snabbhet	1	2	3	4	5
244	Tradition	1	2	3	4	5
245	Utmaning	1	2	3	4	5
246	Vision	1	2	3	4	5

